

ELWIRA MARSZAŁKOWSKA-KRZEŚ, EWA RUDKOWSKA-ZĄBCZYK
Uniwersytet Wrocławski

Zakres podmiotowy postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych po nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego

Ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 235, poz. 1699) ustawodawca po raz kolejny dokonał nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego¹, w tym również w szerokim zakresie przepisów regulujących postępowanie w sprawach gospodarczych. Wskutek rozważanych zmian w sposób istotny zmieniony został zakres podmiotowy tego postępowania. W szczególności należy zauważyć, że sprawa gospodarcza nie musi obecnie być prowadzona pomiędzy przedsiębiorcami. Wystarczy bowiem, że status ten strony procesu miały w momencie powstania spornego stosunku cywilnego w zakresie prowadzonej przez nie działalności gospodarczej (art. 479¹ § 1 k.p.c.). Aktualne jest zatem pytanie o kryteria kwalifikacji danej sprawy do postępowania gospodarczego. Wydaje się bowiem, że ostatnie zmiany legislacyjne poważnie osłabiły kryterium podmiotowe, które obecnie jedynie „dopełnia” kryterium rzeczowe i funkcjonalne pojęcia sprawy gospodarczej.

Po raz pierwszy ustawodawca wprowadził do przepisów o postępowaniu cywilnym wyczerpującą definicję przedsiębiorcy, bez odwoływania się do innych aktów prawnych². Zgodnie ze zmienionym art. 479² § 1 k.p.c. przedsię-

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.).

² Zgodnie z dotychczasowym brzmieniem art. 479² § 1 k.p.c. przedsiębiorcami były w szczególności podmioty określone w przepisach o działalności gospodarczej, w przepisach o działalności gospodarczej z udziałem podmiotów zagranicznych oraz o zasadach prowadzenia na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej działalności gospodarczej w zakresie drobnej wytwórczości przez zagraniczne osoby prawne i fizyczne, a także banki.

biorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. Katalog podmiotów, które mogą mieć statut przedsiębiorcy, a także korelat rozważanego pojęcia w postaci prowadzenia we własnym imieniu działalności gospodarczej pozostają w istocie zbieżne z tymi, które zostały określone w kodeksie cywilnym³. W myśl art. 43¹ k.c. przedsiębiorcą jest bowiem osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna, o której mowa w art. 33¹ § 1 k.c. (jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną), prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. Definicje te koreluje także z określeniami przedsiębiorcy, zawartymi w ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 173, poz. 1807) oraz ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535). Przedsiębiorcą w rozumieniu ustawy o swobodzie działalności gospodarczej jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną – wykonująca we własnym imieniu działalność gospodarczą. Za przedsiębiorców uznaje się również wspólników spółki cywilnej w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej (art. 4 ust. 1 i 2 powołanej ustawy). Podobnie, zgodnie z art. 5 ust. 2 Prawa upadłościowego i naprawczego, „przedsiębiorcą” w rozumieniu ustawy jest osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową.

Ujednolicenie pojęcia przedsiębiorcy w systemie prawnym jest zabiegiem pożądanym. Budzi jednak wątpliwości powielanie regulacji zawierających rozważaną definicję w tak wielu aktach prawnych. O ile jeszcze może znajdować legislacyjne uzasadnienie tworzenie definicji ustawowych w ustawach odrębnych, na potrzeby zawartych w nich regulacji, w szczególności gdy ich materia dotyczy kilku różnych gałęzi prawa⁴, o tyle ich powtarzanie w takich aktach prawnych, jak kodeks cywilny i kodeks postępowania cywilnego, wydaje się zbędne, a nawet wprowadzające w błąd. Należy bowiem zauważyć, że jednolitość systemu prawa nie pozwala na przyznawanie tym samym pojęciom odmiennych desygnatów w różnych dyscyplinach prawa⁵. Z tego względu pojęcie przedsiębiorcy,

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz.U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).

⁴ Przykładowo w ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. Nr 173, poz. 1807) oraz ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535), ale również w ustawie z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U. Nr 50, poz. 331 z późn. zm.) i ustawie z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn. Dz.U. z 2003 r., Nr 153, poz. 1503 z późn. zm.).

⁵ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17.04.1967 r., II PZ 22/67, „Nowe Prawo” 1967, z. 12, s. 1720 i n.; J. Krajewski, *Glosa do powołanego orzeczenia*, „Nowe Prawo” 1967, z. 12, s. 1723.

stworzone na gruncie materialnego prawa cywilnego, tak jak wiele innych pojęć⁶, powinno być wystarczające do stosowania także na gruncie prawa procesowego.

Nie bez znaczenia jest również fakt, że zmiana treści art. 479¹ § 1 k.p.c. spowodowała, że do określenia pojęcia sprawy gospodarczej należy stosować pojęcie przedsiębiorcy definiowane przez przepisy prawa materialnego. Zgodnie z powołanym unormowaniem, przepisy działu o postępowaniu w sprawach gospodarczych (dział IVA) stosuje się w sprawach ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami, w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej (sprawy gospodarcze), przy czym zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej przez którąkolwiek ze stron stosunku cywilnego po jego powstaniu nie wyłącza zastosowania przepisów tego działu. Wynika stąd, że w postępowaniach, w których jedna ze stron (lub obie) nie prowadzi już działalności gospodarczej, kwalifikacja sprawy jako gospodarczej pozostaje niejako „przesunięta” do momentu powstania spornego stosunku między stronami. Nie ma wątpliwości, że stosunek cywilny, z którego sprawa wynikła, powstaje poza procesem cywilnym, przy czym aby stanowić w przyszłości przedmiot postępowania gospodarczego, musi on powstać między przedsiębiorcami. Skoro tak, to brakuje podstaw do oceny statusu strony stosunku cywilnoprawnego z uwzględnieniem przepisów prawa procesowego. Normują one bowiem kwestie związane już tylko z sądowym dochodzeniem roszczeń od momentu wszczęcia postępowania do zakończenia postępowania egzekucyjnego. Oczywiście jest, że stosunki cywilne powstałe w przeszłości między przedsiębiorcami nie muszą stać się przedmiotem spraw gospodarczych, dochodzonych w procesie. W takim wypadku przepisy procedury cywilnej nie znajdują zastosowania, a w szczególności nie będą stanowiły źródła oceny statusu podmiotów, które zawierają stosunki cywilne. Jednocześnie należy zauważyć, że w przypadku sporu sądowego status stron jest także definiowany przez przepisy kodeksu cywilnego. Jeżeli bowiem przedsiębiorca korzysta z sądowej drogi dochodzenia roszczeń, to ma on nadal status przedsiębiorcy w rozumieniu art. 43¹ k.c. Jak już zaznaczono, przepis art. 479² § 1 k.p.c. nie wprowadza innych desygnatów rozważanego pojęcia niż te, które wiążą się z jego ujęciem w przepisach prawa materialnego.

Z tych też względów zmianę treści przepisu art. 479² § 1 k.p.c. można uznać za *superfluum* ustawowe. Wydaje się bowiem, że do osiągnięcia efektu ujednoczenia pojęć przedsiębiorcy na gruncie materialnego i procesowego prawa cywilnego wystarczyło uchylene tego artykułu. Do czasu wejścia w życie art. 43¹ k.c.⁷ rozważana norma prawa procesowego, jako jedyna na gruncie prawa cywilnego, zawierała określenie przedsiębiorcy, przy czym odwoływała się do przepisów in-

⁶ Por. określenie, komu przysługuje zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych, osobowość prawna itd.

⁷ Przepis art. 43¹ k.c. został dodany do kodeksu cywilnego ustawą z dnia 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 49, poz. 408), która weszła w życie z dniem 25 września 2003 r.

nych ustaw odrębnych. Obecnie, wobec istnienia definicji przedsiębiorcy w kodeksie cywilnym, jej powielanie w ustawie procesowej, i to w niezmienionym kształcie, nie wydaje się celowe.

Niezależnie od tego, co uznamy za źródło pojęcia przedsiębiorcy w postępowaniu w sprawach gospodarczych, nie ma wątpliwości, że obecnie stronami tego postępowania mogą być wyłącznie osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne, które nie mają osobowości prawnej, ale które ustawodawca wyposażył w zdolność prawną.

Do kategorii osób fizycznych, które prowadząc działalność gospodarczą, mogą korzystać z przymiotu przedsiębiorcy, należy również zaliczyć wspólników spółki cywilnej. Wniosek ten znajduje również oparcie w przepisach ustawy o swobodzie działalności gospodarczej, która wprost nakazuje za przedsiębiorców uznawać także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej (art. 4 ust. 2 ustawy). Przedmiotowa regulacja zdezaktualizowała toczącą się na kanwie poprzednio obowiązującego stanu prawnego dyskusję na temat osobowości i zdolności prawnej spółek cywilnych oraz ich zdolności sądowej, a także sposobu oznaczania w postępowaniu cywilnym⁸. Wobec faktu, że żaden

⁸ Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7.07.1993 r., III CZP 87/93, OSP z 1994 r., z. 11, poz. 204; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 1996 r., III CZP 111/95, OSNC z 1996 r., z. 5, poz. 63; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.07.1993 r., III CZP 97/93, OSNC z 1994 r., z. 1, poz. 20; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3.02.1995 r., II CRN 157/94, OSNC z 1995 r., z. 7–8, poz. 116; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21.02.1995 r., I CRN 6/95, OSNC z 1995 r., z. 6, poz. 102, w którym Sąd Najwyższy przyznaje zdolność sądową tylko niektórym spółkom cywilnym; odmienne stanowisko Sąd Najwyższy zajął między innymi w wyroku z dnia 4.02.1993 r., I CRN 2/93, OSP z 1993 r., z. 10, poz. 194, oraz w uchwale z dnia 31.03.1993 r., III CZP 176/92, OSNC z 1993 r., z. 10, poz. 171; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14.12.1990 r., I CR 529/90, OSNCP z 1992 r., z. 7–8, poz. 136; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.01.1992 r., III CZP 168/92, OSNC z 1993 r., z. 6, poz. 106; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 31.03.1993 r., III CZP 176/92, OSNC z 1993 r., z. 10, poz. 171; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27.05.1993 r., III CZP 61/93, OSNC z 1994 r., z. 1, poz. 7; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28.02.1995 r., III CZP, 21/95, OSNC z 1995 r., z. 7–8, poz. 104; orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7.07.1993 r., III CZP 87/93, OSP z 1994 r., poz. 204; A. Klein, *Ewolucja instytucji osobowości prawnej*, [w:] *Tendencje rozwoju prawa cywilnego. Zbiór studiów*, pod red. E. Łętowskiej, Wrocław 1983, s. 61, 101 i n.; J. Jacyszyn, *Charakter prawny spółki jawnej*, „Prawo Spółek” 1997, z. 7–8, s. 8–9; J. Mokry, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1991 r.*, III CZP 40/90, „Przegląd Sądowy” 1992, z. 9, s. 95; B. Myszką, *Status prawny spółki cywilnej w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Przegląd Sądowy” 1994, z. 6, s. 30; J. Naworski, *Problem „ogólnej” zdolności sądowej przed sądem gospodarczym*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1992, z. 2–3, s. 35–36; K. Korzan, *Spółka cywilna w kontekście praktyki notarialnej*, „Rejent” 1999, z. 10, s. 58, 60, 66; A. Jędrzejewska, *Typy spółki cywilnej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1993, z. 6, s. 10–14; też: *Podmiotowość prawna spółki cywilnej będącej podmiotem gospodarczym*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1993, z. 7, s. 1–7; też: *Istota spółki cywilnej jako podmiotu gospodarczego*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1993, z. 5, s. 1–6; autorka ta przyznawała zdolność sądową jedynie spółkom cywilnym prowadzącym taką działalność jako podmiot gospodarczy, która była na tyle wyodrębniona zarówno w stosunku wewnętrznym spółki, jak i w stosunkach zewnętrznych z osobami trzecimi, by można ją było traktować jako wierzyciela i dłużnika;

przepis ustawy nie przyznaje spółce cywilnej ani zdolności prawnej, ani tym bardziej osobowości prawnej, proces przeciwko spółce jest w istocie procesem przeciwko jej współnikom korzystającym z przymiotu przedsiębiorcy.

Z kolei do osób prawnych, które mogą korzystać ze statusu przedsiębiorcy, niewątpliwie zaliczane będą spółki kapitałowe⁹, spółdzielnie¹⁰, przedsiębiorstwa państwowe¹¹ i wiele innych¹², a także Skarb Państwa i jednostki samorządu terytorialnego.

Nowelizacja przepisów w zakresie pojęcia przedsiębiorcy¹³ zniwelowała również wątpliwości co do możliwości występowania w postępowaniu gospodarczym jednostek organizacyjnych osób prawnych, w szczególności Skarbu Państwa i jednostek samorządu terytorialnego¹⁴. W przeszłości kontrowersje powstawały w szczególności wokół zagadnienia zdolności sądowej jednostek organizacyjnych wchodzących w skład osób prawnych związanych ze strukturą samorządu terytorialnego, a tworzonych przez gminę, powiat lub województwo w celu wykonywania ich zadań (art. 9 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym, art. 6 ust. 1 ustawy

A. Jędrzejewska, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4.02.1993 r.*, I CRN 2/93, OSP z 1993 r., z. 10, poz. 194, s. 452; M. Wróbel, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7.07.1993 r.*, III CZP 87/93, OSP z 1994 r., z. 11, poz. 204, s. 511; por. także M. Kowalska, *Historyczny punkt widzenia na rozwój poglądów w sprawie zdolności sądowej spółek cywilnych*, [w:] *Wokół problematyki cywilnoprosesowej. Studium teoretycznoprawne. Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej prof. Kazimierza Korzana*, pod red. A. Nowaka, Katowice 2001, s. 120 i n.; T. Dyś, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7.07.1993 r.*, III CZP 87/93, „Palestra” 1994, z. 9–10, s. 213 i n.; H. Mądrzak, *Zdolność prawna a zdolność sądowa (uwagi wokół upodmiotowienia niektórych struktur organizacyjnych w prawie cywilnym i procesowym)*, [w:] *II Kongres Notariuszy RP. Referaty i opracowania*, Poznań–Kluczbork 1999, s. 183; D. Pawłyszczko, *Podmioty gospodarcze... (I)*, s. 18–19; W. Pyziół, [w:] *Prawo spółek*, pod red. S. Włodyki, Kraków 1991, s. 29; B. Burian, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7.07.1993 r.*, III CZP 87/93; OSP z 1994 r., z. 11, poz. 204, s. 508; K. Kruczalak, *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, Warszawa 1997, s. 131.

⁹ Por. art. 12 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 z późn. zm.).

¹⁰ Por. art. 11 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze (tekst jedn. Dz.U. z 1995 r., Nr 54, poz. 288 z późn. zm.).

¹¹ Por. art. 1 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (tekst jedn. Dz.U. z 2002 r., Nr 112, poz. 981 z późn. zm.).

¹² Por. J. Gudowski, [w:] T. Ereciński, J. Gudowski, M. Jędrzejewska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza, Postępowanie rozpoznawcze. Część druga, Postępowanie zabezpieczające*, t. II, Warszawa 2006, s. 486–489.

¹³ Jak również przepisów w zakresie zdolności sądowej.

¹⁴ W ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1592 z późn. zm.) i ustawie z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1590 z późn. zm.) ustawodawca przyznał osobowość prawną również komunalnym (gminnym), powiatowym i wojewódzkim osobom prawnym, a także związkom międzygminnym, stowarzyszeniom gmin, związkom powiatów, stowarzyszeniom powiatów oraz stowarzyszeniom powiatów i gmin.

o samorządzie powiatowym i art. 8 ust. 1 ustawy o samorządzie województwa) oraz jednostek pomocniczych gminy (np. sołectw, dzielnic, osiedli)¹⁵. Jednostki te nie zostały przez ustawodawcę wyposażone w osobowość prawną. Żaden również przepis nie pozwala im „nabywać praw i zaciągać zobowiązań, pozywać ani być pozywanymi”. Z tych względów roszczenie w postępowaniu w sprawach gospodarczych, związane z działalnością jednostki organizacyjnej osoby prawnej, może być sądownie dochodzone wyłącznie przez osobę prawną, w której ramach istnieje dana jednostka organizacyjna i która to osoba ma status przedsiębiorcy.

Odmianą sytuację ustawodawca przewidział w ustawie z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. Nr 124, poz. 1151 z późni. zm.), gdzie wyposażył główny oddział zagranicznego zakładu ubezpieczeń w zdolność prawną¹⁶. Tym samym oddział taki, stanowiący jednostkę organizacyjną zakładu ubezpieczeń, będzie mógł być uznany za przedsiębiorcę, niezależnie od zagranicznego zakładu ubezpieczeń, którego status przedsiębiorcy wiąże się z posiadaną osobowością prawną.

Wreszcie jednostkami organizacyjnymi niebędącymi osobami prawnymi, a którym ustawa przyznaje zdolność prawną, niewątpliwie będą osobowe spółki handlowe, w tym spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa i spółka komandytowo – akcyjna (art. 4 § 1 pkt 1 k.s.h.). Spółka osobowa może bowiem we własnym imieniu nabywać prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywana (art. 8 § 1 k.s.h.). Taki zakres zdolności prawnej ustawodawca przyznał także spółkom kapitałowym w organizacji (art. 11 § 1 k.s.h.). Z zestawienia powołanych przepisów, a także art. 33¹ k.c. oraz 479² § 1 k.p.c. wynika, że spółki osobowe oraz spółki kapitałowe w organizacji mają status przedsiębiorcy, o ile prowadzą działalność gospodarczą lub zawodową¹⁷.

Przedstawione uwagi należy również odnieść do wspólnot mieszkaniowych. Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (tekst jedn. Dz.U. z 2000 r., Nr 80, poz. 903 z późn. zm.) w art. 6 wyposaża bowiem wspólnoty mieszkaniowe w możliwość „nabywania praw i zaciągania zobowiązań, pozywania i bycia pozywaną”.

Należy zauważyć, niezależnie od uwag dotyczących statusu przedsiębiorcy w postępowaniu w sprawach gospodarczych, że nowelizując kodeks postępowania

¹⁵ Por. między innymi uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 1991 r., III CZP 23/91, OSNC z 1992 r., z. 2, poz. 20; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 1994 r., III CZP 21/94, OSNC z 1994 r., z. 11, poz. 203; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 28 września 1995 r., III CZP 123/95, OSNC z 1996 r., z. 1, poz. 9; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 1996 r., II CZP 34/96, OSNC z 1996 r., z. 7–8, poz. 103.

¹⁶ Por. art. 106 ustawy o działalności ubezpieczeniowej.

¹⁷ Na temat rozbieżności poglądów co do tego, jakie znaczenie ma wpis danego podmiotu do właściwego rejestru na przyznanie mu statusu przedsiębiorcy, por. M. Manowska, *Postępowanie odrębne w sprawach gospodarczych*, Warszawa 2007, s. 22–23, i powołana tam literatura.

nia cywilnego ustawodawca zmienił podmiotowe kryterium kwalifikacji danej sprawy do postępowania gospodarczego, przez co znacznie rozszerzony został podmiotowy zakres tego postępowania.

Jak już wcześniej zauważono, zgodnie ze znowelizowanym art. 479¹ § 1 k.p.c. przepisy działu o postępowaniu w sprawach gospodarczych (dział IVA) stosuje się w sprawach ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami, w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej (sprawy gospodarcze), przy czym zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej przez którąkolwiek ze stron stosunku cywilnego po jego powstaniu nie wyłącza zastosowania przepisów tego działu. Powołany przepis po raz pierwszy normuje kwestię zaprzestania prowadzenia działalności gospodarczej przez stronę (strony) spornego stosunku prawnego po jego powstaniu. Dotychczasowa praktyka w tym zakresie czerpała swoje źródło wyłącznie w orzecznictwie¹⁸ i poglądach doktryny¹⁹. Przyjmowała, że zaprzestanie prowadzenia działalności gospodarczej przez stronę przed wniesieniem pozwu powodowało utratę charakteru gospodarczego sprawy. W uzasadnieniu tego stanowiska powoływano się na przepis art. 2 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych (Dz.U. Nr 33, poz. 175 z późn. zm.). Wskazywano, że *ratio legis* powołania sądownictwa gospodarczego było powierzenie rozpoznawania spraw cywilnych wynikających z profesjonalnej działalności gospodarczej wyspecjalizowanym jednostkom organizacyjnym sądów powszechnych, jakimi są sądy gospodarcze. Jednocześnie podnoszono, że sprawy gospodarcze rozpoznawane w procesie są w zasadzie rozpoznawane w postępowaniu odrębnym, przy czym postępowanie to zawiera istotne odrębności w stosunku do postępowania zwykłego, w szczególności polegające na nałożeniu na strony określonych dodatkowych obowiązków procesowych właśnie ze względu na uczestnictwo w tym postępowaniu podmiotów gospodarczych²⁰. Tym samym konstatowano, że poddanie temu postępowaniu spraw z udziałem stron niebędących podmiotami gospodarczymi (przedsiębiorcami) powodowałoby odebranie im tych uprawnień procesowych, które przysługują tym stronom w postępowaniu zwykłym, właściwym dla spraw z udziałem takich właśnie stron²¹.

¹⁸ Por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 października 1995 r., III CZP 128/95, OSNC z 1996 r., z. 1, poz. 13.

¹⁹ R. Obrębski, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 października 1995 r., III CZP 128/95*, „Przegląd Sądowy” 1997, z. 1, s. 45 i n.; R. Jurga, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 października 1995 r., III CZP 128/95*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1997, z. 3, s. 18 i n.; R. Flejszar, *Postępowanie w sprawach gospodarczych. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 47–50; J. Gudowski, *op. cit.*, s. 474.

²⁰ Ustawą z dnia 20 sierpnia 1997 r. przepisy wprowadzające ustawę o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. Nr 121, poz. 770 z późn. zm.), w jej art. 38, określenie „podmioty gospodarcze” zastąpiono pojęciem „przedsiębiorcy”.

²¹ Por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 października 1995 r., III CZP 128/95, OSNC z 1996 r., z. 1, poz. 13.

Bez względu na poszczególne regulacje w zakresie podmiotowych kryteriów definiowania spraw gospodarczych nie ma wątpliwości, że kwalifikacja danej sprawy do postępowania gospodarczego jest kategorią prawa procesowego. Dokonuje się jej bowiem wyłącznie na potrzeby „zaliczenia” danej sprawy do procesowego postępowania odrębnego. Z tego względu uzasadnione jest dokonywanie rozważanej oceny w odniesieniu do pierwszej czynności procesowej, tj. wniesienia pozwu do sądu²².

Wydaje się, że reguła ta, jako poprawna z logicznego punktu widzenia, powinna mieć również zastosowanie po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 16 listopada 2006 r.²³

Jednocześnie należy zauważyć, że korelatem statusu przedsiębiorcy jest prowadzenie we własnym imieniu działalności gospodarczej lub zawodowej. Zgodnie bowiem z powoływanym już art. 33¹ k.c., a także znowelizowanym art. 479² § 1 k.p.c., przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną, prowadząca we własnym imieniu działalność gospodarczą lub zawodową. Wynika stąd, że dany podmiot (osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną) nie będzie uznany za przedsiębiorcę, jeżeli nie prowadzi on we własnym imieniu działalności gospodarczej. Nie jest istotne, czy taka działalność nigdy nie była prowadzona, czy też dana osoba prowadziła działalność w przeszłości i zaprzestała jej prowadzenia. W świetle art. 479¹ § 1 k.p.c. moment faktycznego prowadzenia rozważanej działalności będzie miał jednak znaczenie dla oceny, czy w dacie powstania spornego stosunku prawnego jego strony były przedsiębiorcami oraz czy stosunek ten został nawiązany właśnie w związku z prowadzoną przez nie działalnością gospodarczą. Tylko wówczas bowiem sprawa z owego stosunku będzie sprawą gospodarczą w rozumieniu art. 479¹ § 1 k.p.c.

Poszukując koniecznego kompromisu między wymogiem kwalifikacji sprawy gospodarczej na moment wniesienia pozwu a stworzeniem przez ustawodawcę możliwości wszczęcia postępowania gospodarczego po zaprzestaniu prowadzenia działalności gospodarczej przez stronę, uzasadnione wydaje się stwierdzenie, że nowelizując kodeks postępowania cywilnego, ustawodawca odstąpił od podmiotowego kryterium sprawy gospodarczej. Zmieniona treść art. 479¹ § 1 k.p.c. wskazuje, że podmiotowy zakres postępowania w sprawach gospodarczych nie jest w istocie determinowany pojęciem przedsiębiorcy, a spór w sprawie gospodarczej nie musi być prowadzony pomiędzy przedsiębiorcami. Wydaje się, że ustawodawca pozostał wyłącznie przy przedmiotowym kryterium oceny sprawy gospo-

²² *Ibidem*.

²³ Odmienne M. Manowska, która wskazuje, że obecnie momentem decydującym o kwalifikacji danej sprawy do odrębnego postępowania w sprawach gospodarczych jest chwila powstania stosunku prawnego w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej, nie zaś dokonanie czynności procesowej w postaci wniesienia pozwu; por. M. Manowska, *op. cit.*, s. 47.

darczej, jedynie uzupełnionym o pewne aspekty podmiotowe. Sprawą gospodarczą pozostaje bowiem sprawa ze stosunku cywilnego, jeżeli powstał on pomiędzy przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Istotą sprawy gospodarczej pozostaje zatem fakt prowadzenia sporu o charakterze sprawy cywilnej w ujęciu materialnym, w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej²⁴. Dodatkowo jedynie ustawodawca dookreśla, że stosunki cywilne, z których sprawa wynika, powinny powstać pomiędzy przedsiębiorcami.

Rezygnacja z podmiotowego kryterium kwalifikacji sprawy do postępowania gospodarczego nie została jednak przeprowadzona konsekwentnie. Przede wszystkim należy zauważyć, że nowelizując kodeks postępowania cywilnego, ustawodawca pozostawił niezmienione brzmienie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 24 maja 1989 r. o rozpoznawaniu przez sądy spraw gospodarczych, mimo że jednocześnie dokonał zmiany innych przepisów tej ustawy²⁵. Zgodnie z art. 2 ust. 1 powołanej ustawy, sprawami gospodarczymi są sprawy ze stosunków cywilnych pomiędzy przedsiębiorcami prowadzącymi działalność gospodarczą na zasadach określonych w odrębnych przepisach, w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Norma zawarta w rozważanym przepisie, przy uwzględnieniu regulacji art. 1 ustawy, może prowadzić do wniosków, że sprawy gospodarcze będą rozpatrywane przez sądy gospodarcze tylko wówczas, gdy obie strony postępowania są nadal przedsiębiorcami. W myśl bowiem art. 1 ustawy, rozpoznawanie spraw gospodarczych powierza się sądom rejonowym i sądom okręgowym, w których tworzy się odrębne jednostki organizacyjne (sądy gospodarcze). Zastosowanie tej wykładni spowodowałoby, że sprawy mające charakter spraw gospodarczych w rozumieniu art. 479¹ § 1 k.p.c. byłyby wprawdzie rozpoznawane przy zastosowaniu przepisów odrębnych o postępowaniu w sprawach gospodarczych, jednak w zależności od statusu stron procesu sądem właściwym byłby sąd gospodarczy lub sąd cywilny. Taka egzegeza, gramatycznie poprawna, nosi jednak cechy skrajnego formalizmu i wydaje się sprzeczna z celem wyodrębnienia sądów gospodarczych. Należy bowiem zauważyć, że sytuacja procesowa stron postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych będzie taka sama bez względu na to, czy sprawa będzie rozpoznawana przez sąd gospodarczy, czy cywilny, skoro oba te sądy mają stosować przepisy działu o postępowaniu w sprawach gospodarczych. Tym samym rozpoznawanie sprawy przez sąd cywilny w żaden sposób nie chroni strony, która utraciła status przedsiębiorcy, przed rygorami odrębnego postępowania gospodarczego.

Odступując od podmiotowego kryterium kwalifikacji sprawy do postępowania gospodarczego, ustawodawca niekonsekwentnie pozostawił wśród norm

²⁴ Por. uzasadnienie projektu ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.

²⁵ Por. art. 2 ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 235, poz. 1699).

procesowych przepis art. 479² § 1 k.p.c. Jak już wcześniej wywodzono, definicję przedsiębiorcy zawiera przepis art. 43¹ k.c., który wydaje się wystarczający do oceny, czy w dacie powstania stosunku cywilnego jego strony miały status przedsiębiorcy.

Nowelizując kodeks postępowania cywilnego, ustawodawca niewątpliwie uporządkował podmiotowy zakres postępowania w sprawach gospodarczych. Szczególnie pozytywnie należy ocenić ujednoczenie pojęcia przedsiębiorcy na gruncie cywilnego prawa materialnego i procesowego. Jednocześnie rozważany zakres podmiotowy uległ znacznego rozszerzeniu o podmioty, które co najmniej w przeszłości miały status przedsiębiorcy. Wydaje się, że stronami postępowania gospodarczego mogą być również następcy prawni przedsiębiorcy²⁶, choćby oni sami nigdy takiego statusu nie mieli. Będzie tak wówczas, gdy stosunek cywilny, z którego sprawa wynika, został zawarty przez przedsiębiorcę – poprzednika prawnego strony, w zakresie prowadzonej przez niego działalności gospodarczej. Wniosek ten znajduje uzasadnienie w zmienionej treści art. 479¹ § 1 zd. 2 k.p.c. Skoro bowiem zastosowanie przepisów o postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych, ze wszystkimi wynikającymi z nich obostrzeniami, nie koreluje obecnie ze statusem stron postępowania, a tylko z charakterem stosunku prawnego, będącego przedmiotem sprawy, to nie ma podstaw do różnicowania sytuacji procesowej podmiotów w zależności od tego, czy kiedykolwiek były przedsiębiorcami, czy też nie.

Tak poważne zmiany w zakresie kręgu podmiotów postępowania gospodarczego pozostają jednak tylko pochodną nowelizacji ujęcia sprawy gospodarczej. Zniwelowanie podmiotowego kryterium tych spraw oznacza, że obecnie proces gospodarczy nie obejmuje sporu prowadzonego między stronami o szczególnym statusie przedsiębiorcy. Wyłącznym zaś kryterium gospodarczego charakteru sprawy staje się fakt powstania stosunku cywilnoprawnego, stanowiącego przedmiot sporu w danej sprawie, w zakresie działalności gospodarczej prowadzonej przez strony²⁷.

²⁶ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2007 r., IV CZ 99/06, niepublikowane; odmiennie M. Manowska, *op. cit.*, s. 47.

²⁷ Uzasadnienie projektu ustawy z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw.